

Аспекти перекладу англійських медичних метафоричних термінів українською мовою

Крамар В.Б. доцент, к.ф.н
Хмельницький національний
університет
Баранець І.М., магістрант
Кафедри германської філології та
перекладознавства Хмельницького
національного університету

Анотація: Англomовна медична термінологія в текстах інструкцій медичних препаратів має лексичні, структурні та інші лінгвістичні особливості, що слід враховувати у відповідних українських перекладах інструкцій МОЗ України. Простежено способи утворення медичної термінології і засоби її адекватного перекладу українською мовою.

Ключові слова: медична термінологія, словотворення, перекладацькі трансформації, лексичні трансформації.

Annotation: The English-language medical terminology in the texts of the instructions for medications has lexical, structural and other linguistic features, which are to be rendered in the relevant Ukrainian instructions of the Ministry of Health of Ukraine. Ways of formation of medical terminology and means of its equivalent translation are analyzed.

Article text: The article studies of the features of the medical terminology of the English language farm-texts (source text) and its reproduction in Ukrainian translations. The problem of the adequate and equivalent translation of the instructions is related to the reproduction of terminological vocabulary, formulas, abbreviations, collocations, etc. The problem gets special lexical and structural features where the main goal is the accuracy and the clarity for doctors, pharmacists and patients. The results of the analysis as for the characteristics of the Instructions have shown pharm-terms, chemical terms, biology terms, abbreviations, eponyms, commonly used words, «false friends», antonymous pairs, etc. The absence of the words-realities, idioms, clichés, phraseologisms, which may be available in the medical language in general, indicates that the medical instructions for drugs are characterized primarily by precision and unambiguousness. The article contains examples of grammar, lexical and syntax transformations in translations into Ukrainian, the calque as a third part. Prefixes have some semantic functions; productive for the medical terminology of medical instructions are suffixes. The structure of the English language instructions differs from the Ukrainian ones.

Key words: medical terminology, word formation, translation transformations, lexical transformation.

Постановка проблеми. Аналіз останніх публікацій англomовних медичних текстів показує, що термінологія медичних інструкцій лікарських препаратів відноситься до медичної підмови. Проблема адекватного перекладу інструкцій до ліків пов'язана в першу чергу з проблемою точного відтворення термінологічної лексики, кліше, формул, аббревіатур, латинських словосполучень та ін. Ця проблема отримує особливий характер для текстів

різних інструкцій, де головною метою є точність і зрозумілість вказівок і рекомендацій для лікарів, фармацевтів, пацієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Англомовні тексти-інструкції, які супроводжують лікарські препарати, вперше розглянув з позицій лінгвістики тексту та дослідив їхні структурно-семантичні та прагматичні особливості Боцман А.В. [7]. Варто зауважити, що найбільш розгалужену класифікацію термінології і засобів її перекладу українською мовою надає Карабан В.І. [1]. Проблемою перекладу та упорядкування медичної термінології займаються Снежик О.П., Бондар Ю.О. Термінологію фахових мов ґрунтовно досліджували українські вчені Карабан В.І., Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д., Чередниченко О.І. [1; 4].

У медичному термінознавстві наявний багатий матеріал з дослідження певних тематичних аспектів, зокрема, історичного (Німчук В.В., Передрієнко В.А., Чернявський М.Н. [2; 3]; Корнейко І. (радіологічної медицини), Петрова О. (шкірних хвороб), Лепеха Т (судово-медична), Місник Н. (клінічна) [10]. Принципи унормування медичної термінології розробляли Кіцера О., Коржинський Я., Павловський М., Петрух Л., Стецюк Р, Ткач А. [11]. Д. Карнез Бургундського Університету досліджував «Англійську для медичних потреб», склав французько-англійський словник медичної термінології»; сучасний дослідник Ж.Квевовільї, автор франко-англійського словника медичних термінів [14] констатує, що вивчалися назви для нових методів інструментального обстеження.

Мета статті

Статтю присвячено проблемі лексичних, структурних і словотворчих особливостей медичної термінології в англомовних інструкціях медичних препаратів, сертифікованих Україною. Розглянуто засоби точного перекладу цих лексичних одиниць українською мовою. Хоча медичний словник є одним з найстаріших у професійній термінології, медичні терміни у своїй масі змінюються, адаптуючись до потреб нашого часу. Інноваційний характер науки ХХІ ст. закріпив роль англомовної терміносфери як матриці глобалізованої науки. Процес розробки медичних препаратів, їх обговорення на міжнародних конференціях та подальше впровадження відбувається, головним чином, англійською мовою.

Через такі процеси проблема адекватного перекладу медичної термінології і пов'язаних з нею лінгвістичних контекстів набуває нового актуального звучання. Розширення міжнародних зв'язків України з іншими державами на науковому рівні і суспільна потреба держави у кваліфікованих англомовних спеціалістах; необхідність в якісних перекладах фахових медичних текстів не лише для спеціалістів, але й для комунікації між професіоналами і непрофесіоналами (споживачами ліків) зумовлюють інший комплекс екстра - та інтралінгвальних чинників, що спонукають до вивчення теми.

Не забуваймо про загальну тенденцію сучасної лінгвістики до комплексного вивчення мовних явищ і нових лексичних одиниць у соціолінгвістичному аспекті загалом, і медичної термінології зокрема; потребою мовознавства у розробці й впровадженні інтегративного напрямку дослідження медичних термінів у цілому. В цьому аспекті особливу увагу дослідників привертає властивість англійської мови до активного застосування засобів

стилістичної образності, у першу чергу метафор, в науковому стилі. Стиль українського наукового мовлення має суворіші норми щодо вживання метафор, однак, у медичній термінології така тенденція, схоже, зазнає змін.

Виклад основного матеріалу дослідження

Наукові тексти медичної тематики часто містять метафори – слова чи словосполучення вжиті в переносному значенні для позначення якогось поняття в медичній термінології за подібністю певних ознак. Ці терміни-метафори класифікують як мовні або "стерті" та мовленнєві або образні (індивідуально-авторські). Стерті метафори, в свою чергу, можна поділити на номінативні, які за схожістю називають певне явище, що не має іншого найменування, та частину когнітивних, які за схожістю розкривають одну з характерних властивостей певного явища. Номінативні метафори служать джерелом омонімії в мові, а когнітивні метафори – це джерело полісемії. Такі метафори зафіксовані в словниках і входять в мовлення як готові елементи для більш експресивного вираження думки [5]. Мовні метафори перекладаються шляхом вибору словникового відповідника, причому не обов'язково метафоричним словом. Якщо мовна метафора перекладається метафорою, остання не обов'язково містить той же образ, що й відповідна метафора у мові оригіналу [15]. Наприклад, українським відповідником метафоричного терміну *сир* може бути метафоричний український термін *брунька* : *ocular sir* – очна *брунька* ; або англійський метафоричний термін *сар* перекладається як *цибулина* : *duodenal sar* – *цибулина* дванадцятипалої кишки [11].

Медичні мовні терміни-метафори можуть передаватися наступними способами:

1) метафоричним словом: *abdominal ring* – пахове *кільце* ; *axon hillock* – аксонний *горбик* ; *bronchial tree* – бронхіальне *дерево* ; *splanchnic wall* – *стінка* внутрішнього органа; *endolymphatic sac* – ендолімфатичний *мішок* ;

2) неметафоричним словом: *abrasion spoon* – *кюретка* ; *agar plate* – *шар живильного середовища* ; *incontinence bag* – *сечоприймач* або *калоприймач* .

Інколи мовні медичні терміни-метафори можуть перекладатися як метафоричним словом, так і неметафоричним відповідником залежно від загального стилістичного аналізу тексту: наприклад, метафоричний термін *venous lake* може перекладатися як "венозне озерце" , "телеангіоектазія" , "судинна пляма" та "венозне розширення" [7] ; або метафоричний термін *cherry eye* може перекладатися як "вишневе око" та "гіпертрофія і пролапс залози мигальної перетинки ока" [11]. У таких випадках вибір варіанту перекладу визначається залежно від загального стилістичного аналізу тексту.

Мовленнєві або образні медичні терміни-метафори – це семантичні новоутворення, що не мають усталених перекладних відповідників. Образні метафори можуть співпадати у мовній концептуальній картині світу у двох мовах, або можуть мати інше вираження. Мовленнєві метафори можуть перекладатися трьома основними способами [14]:

1) метафоричним словом з таким же або подібним характером образності: *medical wallet* – медична *сумка* ; *nail bed* – нігтьове *ложе* ; *parrot-beak nail* –

ніготь, викривлений на зразок дзьоба папуги ; *pigtail* – катетер у формі свинячого хвостика ; *pike-mouth attachment* – насадні щипці у формі щучої пащі ; *stationary bridge* – незнімний мостоподібний зубний протез; *wooden-shoe heart* – серце у вигляді дерев'яного черевика ; *wooden belly* – дошкоподібний живіт (різке напруження м'язів черевної порожнини) [7];

2) метафоричним словом з іншим характером образності: *aortic spindle* – цибулина аорти; *metabolic fate* – метаболічний шлях ; *bird* – дихальний мішок [21];

3) неметафоричним словом, що передає тільки денотативний зміст англійського метафоричного слова, а не образність: *cradle cap* – себореїтний дерматит у новонародженого ; *bread pill* – плацебо (фармакологічно індиферентна речовина, що імітує певний лікарський засіб за виглядом і смаком); *dog disease* – флеботомна пропасниця ; *dwarf bladder* – гіпоплазія сечового міхура ; *enamel niche* – мезенхіальний простір емалевого органа ; *gauze trailer* – турунда (невеликий вузький марлевий тампон); *inoculating hood* – бокс для асептичних маніпуляцій ; *physiologic cup* – фізіологічна екскавація , поглиблення диска зорового нерва; *secondary union* – загоєння вторинним натягненням ; *bird-arm* – атрофічне вкорочення передпліччя [11; 21; 38].

Слід зауважити, що зараз спостерігається тенденція до збереження метафоричної образності при перекладі медичних метафоричних термінів українською мовою [15].

Отже, метафоризація медичних термінів в англійській та українській мовах часто співпадає, і багато метафор мають прямі відповідники у двох мовах. Проте асоціативна база метафоричного переносу може відрізнятися в українській та англійській мовах. Тоді застосовується такий прийом перекладу як заміна образності. Метафоричний перенос значення може проходити в межах однієї частини мови, а також може супроводжувати деривацію чи конверсію. Для уникнення в цільовій мові комічного ефекту інколи може застосовуватись прийом заміни стилістичного засобу.

Список літератури

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В'ячеслав Іванович Карабан. - Вінниця: Нова книга, 2004. - 576 с.
2. Німчук В.В. Мова українського травника XVI ст. // Мовознавство. - 1976. - С. 43 - 55.
3. Передрієнко В.А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі / В.А. Передрієнко - К., 1979. - 143 с.
4. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А. / Т.Р. Кияк, О.Д. Огуй, А. Науменко. - Теорія та практика перекладу (німецька мова). - Вінниця: Нова книга, 2006. - 592 с.
5. Medical Writing in Early Modern Епд^Іг[Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.cambridge.org/books/google.ru/books?isbn=1139493833
6. Medical Texts of Ireland 1350-1650. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://celt.ucc.ie/medical.html>
7. Боцман А. В. Структурно-прагматичні та семантичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі інструкцій до вживання лікарських препаратів): Дис.... доктора філол. наук: спец. 10.02.04 / Андрій Васильович Боцман. - К., 2006. - 403 с.
8. Гусар М.В. Лінгвокогнітивний і комунікативно-прагматичний аспекти

приватних газетних оголошень (на матеріалі сучасної британської періодики): дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.04 / Гусар Мальвіна Вікторівна. - К., 2004. - 230 с.

9. Литвиненко Н.П. Сучасний український медичний дискурс: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук: / Ніна Павлівна Литвиненко; Ін-т укр. мови НАН України. - К., 2010. - 37 с.
10. Місник Н.В.Формування української медичної клінічної термінології. - Автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. - К., 2002. - 20 с.
11. Юкало В.Я. Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря: Автореф. дис.... канд. філол. наук. - К., 2003. - 24 с.

Довідкова література

12. Вакулик І.І. Латинсько-український та українсько-латинський словник ветеринарно-медичних термінів / І.І. Вакулик - К.: 2010. - 248 с.
13. Дискурс.[Електроннийресурс].-Режимдоступу:85.NewEnglish-UkrainianMedicalDictionary . - К .: Ariy , 2007.
14. Dictionnaire médical / Sous la coordination de Jacques Quevauvilliers. - 6 ème édition. - P: Enselvier Masson, 2009. - 1533 p.